ЗАИНТЕРЕСОВАНО ЛИЦЕ ПРИ ПРИЗНАВАНЕ И ДОПУСКАНЕ ДО ИЗПЪЛНЕНИЕ НА ЧУЖДЕСТРАННО СЪДЕБНО РЕШЕНИЕ

*Боряна Мусева**

I. Въведение

В България съществуват три паралелни системи за признаване и допускане до изпълнение на чуждестранни съдебни решения по граждански и търговски дела с международен елемент. Първата функционира на базата на правото на Европейския съюз (ЕС). Тя се прилага, когато у нас се иска екзекватура по реда на Регламент (ЕО) № 44/2001 на Съвета относно компетентността, признаването и изпълнението на съдебни решения по граждански и търговски дела (Регламент „Брюксел I"), Регламент (ЕО) № 2201/2003 на Съвета относно компетентността, признаването и изпълнението на съдебни решения по брачни дела и делата, свързани с родителската отговорност, с който се отменя Регламент (ЕО) № 1347/2000 (Регламент „Брюксел IIa") и Регламент (ЕО) № 4/2009 на Съвета относно компетентността, приложимото право, признаването и изпълнението на съдебни решения и сътрудничеството по въпроси, свързани със задълженията за издръжка, на решения, постановени в други държави-членки. Втората система е конструирана въз основа на двустранни и многостранни договори за правна помощ, които страната ни е сключила с редица държави. Третата система е строго национална и е базирана на Кодекса на международното частно право (КМЧП). Той урежда реда за признаване и допускане до изпълнение на съдебни решения и други актове, произхождащи от трети държави. Освен това Кодексът на международното частно право е приложим и спрямо изходящи от държави-членки съдебни решения, които са: 1) извън обхвата на посочените по-горе регламенти или 2) извън обхвата на регламентите, които премахват междинната процедура по екзекватура – Регламент (ЕО) № 805/2004 на Европейския парламент и на Съвета за въвеждане на европейско изпълнително основание при безспорни вземания, Регламент (ЕО) № 1896/2006 на Европейския парламент и на Съвета за създаване на процедура за европейска заповед за плащане и Регламент (ЕО) № 861/2007 на Европейския парламент и на Съвета за създаване на процедура за искове с

* Главен асистент в ЮФ на СУ „Св. Кл. Охридски", доктор по право.

малък материален интерес (наричани „специални" регламенти). Условие за неговото прилагане е и липсата на приложими двустранни или многостранни договори с държавата, чието решение ще бъде признавано и допускано до изпълнение.

Признаването и допускането до изпълнение на чуждестранно съдебно решение у нас, независимо от приложимата система на екзекватура, се осъществява винаги по инициатива на конкретно лице. Регламентите изрично посочват, че това е *заинтересована страна*. Това понятие се използва както по повод на признаването (чл. 33, § 2 от Регламент 44/2001; чл. 21, § 2 от Регламент 2201/2003; чл. 23, § 2 от Регламент 4/2009), така и във връзка с допускането до изпълнение (чл. 38, § 1 от Регламент 44/2001; чл. 28, § 1 от Регламент 2201/2003 и чл. 26 от Регламент 4/2009). Конвенцията за компетентността, приложимото право, признаването, изпълнението и сътрудничеството във връзка с родителската отговорност и мерките за закрила на децата също борави с термина *заинтересовано лице* (чл. 24). Кодексът на международното частно право и преобладаващият брой договори за правна помощ не уточняват какво трябва да бъде това лице и използват безличната формулировка, според която искът за признаване или допускане до изпълнение *може да се предяви* (чл. 118, ал. 2 КМЧП) или *се предявява* (чл. 119, ал. 1 КМЧП), съответно молбата *може да бъде подадена* (чл. 48, ал. 2 ДПП с Унгария). За неуредените в Кодекса на международното частно право и международните източници въпроси се прилага общото гражданско процесуално право на държавата, където се осъществява екзекватурата – в случая българското, и по-конкретно Гражданският процесуален кодекс (ГПК). Съгласно чл. 124, ал. 1 ГПК иск, включително. за признаване и допускане до изпълнение, може да предяви всеки, който *има интерес от това*. Много рядко, като например в Договора за правна помощ с Украйна, изрично се предвижда, че *молбата за признаване и допускане на изпълнение на решението се подава от лицето, в чиято полза то е постановено* (чл. 20, ал. 1).

Нито регламентите, нито Кодексът на международното частно право във връзка с Гражданския процесуален кодекс съдържат легална дефиниция на понятието *заинтересована страна*, съответно националното ни право не посочва кой има интерес да иска признаване и допускане до изпълнение.

Съдебна практика на Съда на Европейския съюз (СЕС) точно по този въпрос към момента липсва. В помощ при изясняване на понятието „заинтересована страна" по Регламент 44/2001 може да бъдат ключовият доклад по прилагането на Брюкселската конвенция – т.нар. доклад *Jenard*[1]. Неговите

[1] **Jenard, P.** Bericht über dem Übereinkommen über die gerichtliche Zuständigkeit und die Vollstreckung gerichtlicher Entscheidungen in Zivil -und Handelssachen. – OJ, серия C, 59/1.

съждения може да бъдат пренесени съответно към останалите регламенти. Българската съдебна практика по прилагането на тези европейски актове е по-скоро оскъдна и не съвсем ясно аргументирана. Чуждестранните произнасяния са също много малко на брой и труднодостъпни.

В тази позитивноправна и юриспруденциална обстановка точното определяне на активно легитимираната страна в производството по екзекватура се оказва особено необходимо. Възможни са най-малко два подхода: 1) формалистичен – според който единствено легитимирано е лицето, което е било страна в производството, по което е постановено съдебното решение, предмет на екзекватурата, и 2) функционален – според който всеки, чиято правна сфера е засегната от последиците на чуждото съдебно решение, може да претендира неговото признаване и допускане до изпълнение.

Настоящата статия си поставя за цел да обоснове, че функционалният подход при изясняване на понятието „заинтересована страна" или „страна с правен интерес" е правилният.

II. Цел и ефект от признаване и допускане до изпълнение на чуждестранни съдебни решения и други актове

Отговорът на въпроса кой е заинтересован или има правен интерес от **признаване и допускане до изпълнение** на чуждестранно съдебно решение или друг акт зависи от предварителното изясняване на целта и ефекта, които тези процедури преследват.

А) Цел

Признаването може да се осъществи по три начина: 1) пряко – без нарочна процедура, 2) посредством нарочен иск и 3) инцидентно – в рамките на друг процес. Допускането до изпълнение предполага винаги нарочно производство, освен ако процедурата е премахната изцяло по силата на специален регламент.

Според българската[2] и чуждестранната[3] теория целта на **признаването** означава да се зачете **силата на пресъдено** нещо и **конститутивното действие** (ако има такова) на чуждестранното съдебно решение. При **допускането до изпълнение** освен признаване чуждото съдебно решение получава и **изпълнителна сила** на територията на държавата по екзекватурата (става изпълнително основание).

Силата на пресъдено нещо слага край на спора между страните, които са длъжни да го преустановят, и дава основание за възражение за *res judicata*

[2] Вж. **Сталев, Ж., А. Мингова, В. Попова, Р. Иванова.** Българско гражданско процесуално право. 8. изд. С.: Сиела, 2006, с. 989.

[3] Вж. **Schack, H.** Internationales Zivilverfahrensrecht. 5 Aufl. München: Beck, 2010, S. 296; **Rauscher, Th.** Europäisches Zivilprozeßrecht. Kommentar. 2 Aufl. München: Sellier, 2006, S. 547; **Magnus, U., P. Maknowski.** Brussels I Regulation. München: Sellier, 2007, S. 548.

(преустановяващо действие). Освен това тя определя окончателно правата и задълженията на всяка от страните (регулиращо действие). Обхватът на преустановителното и регулиращото действие обаче е различен в различните държави. Обективните и субективните предели на силата на пресъдено нещо варират в различните правни системи[4]. Така например у нас и в Германия обективните предели на силата на пресъдено нещо се отнасят само до предмета на делото, т.е. до спорното материално право, по което трябва да има произнасяне в диспозитива на решението. Силата на пресъдено нещо не обхваща доказателствените, правнорелевантните факти, нито преюдициалните правоотношения. Така например едно съдебно решение може да присъжда заплащане на покупна цена (преюдициален да бъде въпросът има ли валидно сключен и действителен договор), а по друго да се приеме, че липсва договор за продажба, и да се отхвърли искът за предаване на вещта. За да има произнасяне в диспозитива относно преюдициалното правоотношение, е необходимо да бъде предявен инцидентен установителен иск. Във Франция със сила на пресъдено нещо се ползва само диспозитивът (т.нар. *dispositif du jugement*), но не и мотивите (*motifs*). Диспозитивът включва обаче и всякакви преюдициални правоотношения, по които страните са спорили. В Англия се използва институтът на *estoppel*, според който силата на пресъдено нещо обхваща както предмета на спора, така и всички установени между страните правнорелевантни факти.

Субективните предели на силата на пресъдено нещо също се различават. У нас те обвързват страните по спора, както и третото лице – помагач, и противната страна, универсалните и частните правоприемници, а в определени случаи – кредитори, поръчители, залогодатели за чужд дълг и др.[5] Гражданското състояние, установено в акт или съдебно решение, е противопоставимо на всички. В Германия и Холандия съдебното решение между кредитор и длъжник не обвързва поръчителя, докато във Франция осъдително съдебно решение на кредитора срещу главния длъжник задължава и поръчителя. В англо-американския правен кръг тези предели са още по-широки. Така например решенията по т.нар. *actions in rem*[6] имат действие спрямо всички. В САЩ страните по определено дело трябва да имат предвид, че в един бъдещ момент е възможно трето за процеса лице да се позове на силата на пресъдено нещо и да използва т.нар. *offensive use of collateral estoppel*.

[4] Вж. **Schack, H.** Op. cit., S. 340.

[5] Вж. **Сталев, Ж. и др.** Цит. съч., с. 372 и сл.

[6] Тези искове се предявяват по повод на телесни движими и недвижими вещи, както и във връзка с нетелесни права (напр. запис на заповед, менителница, чек, обезпечения и пр.). За разлика от исковете *in personam*, съдебното решение при тях обвързва самата вещ или право, но не и нейните титуляри. На това основание то има действие спрямо всички.

Зачитането на силата на пресъдено нещо на чуждестранното съдебно решение обхваща и нейните **времеви аспекти**. В резултат на признаването тя ще важи **от деня, в който решението е влязло в сила в държавата, където е постановено**, а не от датата на признаването[7].

Конститутивният ефект на чуждестранното съдебно решение също се пренася посредством признаването на територията на другата държава с обема и съдържанието, които има, в държавата, където е постановен съдебният акт. Отново по този начин е вероятно да се достигне до пренасяне през граница на непознати правни институти или последици (например разделянето на легло и трапеза в семейното право). Ограничител може да бъде единствено институтът на обществения ред.

Изпълнителната сила на чуждестранното съдебно решение възниква на територията на държавата по екзекватурата чрез института на допускането до изпълнение. С малки изключения (специалните регламенти) допускането до изпълнение се нуждае от нарочна санкция от чуждата на решението държава. Процедурата по допускане до изпълнение на практика представлява процедура по създаване на изпълнително основание за целите на принудителното изпълнение в държавата по екзекватурата. Чуждото осъдително съдебно решение се допуска до изпълнение чрез „декларация за изпълняемост" (при прилагане на регламентите) или чрез решение (при прилагане на Кодекса на международното частно право), след което за него се издава изпълнителен лист (чл. 404 ГПК), а самото принудително изпълнение се осъществява съобразно общите правила, приложими в държавата по екзекватурата.

В определени случаи, когато чуждото осъдително съдебно решение разпорежда действия, непознати или нетипични за правото на държавата по допускането до изпълнение, се налага създаване на мерки по адаптирането им в рамките на националното производство по принудително изпълнение. Така например е възможно чуждото съдебно решение да присъжда издръжка на дете в размер на дробна част от доходите на бащата, а не фиксирана сума[8]. В рамките на принудителното изпълнение ще трябва да се доказва актуалният размер на дохода и да се изчислява съответната част от него, която се дължи като издръжка. По същия начин трябва да се процедира и когато в чуждото осъдително съдебно решение се съдържат произнасяния, които не са съвсем точни – например присъдени са законова лихва или ДДС, но не е посочен техният размер, или е присъдена сума, която е изчислена на базата на превалутиране или на някакъв индекс. В тези хипотези съдът по екзекватурата трябва да направи всичко възможно, включително с помощта на страните, за да

[7] Вж. **Сталев, Ж. и др.** Цит. съч., с. 997.

[8] Вж. р. № 1861 от 16.08.1965 г. по гр.д. № 1139–65, II г.о. на ВС.

конкретизира произнасянето и да го направи изпълняемо (например да направи справки в публично достъпните източници, да се допита до експерт, дипломатически представител, съответно до институцията, която формира определен индекс, а при необходимост от превалутиране – да приложи своите национални правила). Отказ от допускане до изпълнение е мислим само ако конкретизирането е напълно невъзможно и би довело до практическо преразглеждане на чуждото решение по същество.

Съдебното решение и искът, който го инициира, **може да играят ролята на факти**, с които правото свързва конкретни правни последици (например спиране или прекъсване на давността у нас, прекратяване на поръчителството по чл. 147 ЗЗД). Правните последици в държавата, където е предявен искът и е постановено съдебното решение обаче, не се пренасят в държавата по признаването. Международното частно право на държавата по екзекватурата определя приложимото по същество право, а от това приложимо по същество право се извлича значението на така осъществените факти. Именно то що определи дали един иск, предявен в чужбина, води до прекъсване на давността или до запазване на правата на кредитора спрямо поръчителя.

Б) Ефект от признаването и допускането до изпълнение

Регламентите не съдържат изрична уредба на действието, което чуждестранното съдебно решение проявява на територията на другата държава при осъществено **признаване**. В доклада *Jenard* по повод на чл. 26 от Брюкселската конвенция обаче изрично се посочва, че чрез признаването на решението се придават ефектите, които са предвидени в държавата, в която то е постановено[9]. В същата насока се произнася и Съдът на ЕС. Според него признатото чуждестранно решение трябва да има в държавата – адресат на признаването, същото действие, каквото има в държавата по произход[10]. Благодарение на това разбиране се постига единен за всички държави-членки на ЕС ефект от конкретното съдебно произнасяне. Той допринася за обезпечаването на свободното движение на съдебни решения. В доктрината тази концепция на признаването се обяснява чрез т.нар. теория за разпростиране на ефекта на чуждестранното решение (*Theorie von der Wirkungserstreckung*)[11]. Последиците на чуждото съдебно решение не се създават наново в държавата на признаването, не се моделират според нейната представа, нито се ограничават до познатото ѝ действие. Ето защо новата уредба у нас по Кодекса на международното частно право предвижда, че при спор относно признаването на дадено чуждестранно решение може да се предяви *установителен иск* пред СГС (чл. 118, ал. 2

[9] Вж. **Jenard, P.** Op. cit., S. 43.

[10] Вж. реш. 145/86, *Hoffmann/Krieg*, т. 11.

[11] Вж. **Сталев, Ж.** Цит. съч., с. 997; **Rauscher, Th.** Op. cit., S. 546.

КМЧП), включително когато подлежащото на признаване съдебно решение има и конститутивен характер.

При признаването на чуждестранното съдебно решение силата на пресъдено нещо, включително нейните обективни и субективни предели, е такава, каквато е предвидена в държавата, където е постановено съдебното решение. Поради тази причина в държавата – адресат на признаването, може да възникнат правни последици, които не са познати на нейния правен ред. Така например е възможно чуждото съдебно решение да предвижда като привременни мерки присъждане на издръжка на дете, произходът на което не е установен – те не са познати у нас, но в резултат на екзекватурата ще породят действие на наша територия[12]. Единствената пречка срещу този ефект е установяване на противоречие с нейния обществен ред.

Особеното при допускането до изпълнение (инкорпориращо така или иначе признаването като първи етап) е, че чрез междинния акт, издаван в държавата по екзекватурата, чуждото съдебно решение, както сполучливо се отбелязва в доктрината[13], не просто разпростира своя ефект – на чуждото съдебно решение се придава ефект – неговата изпълнителна сила става реализуема с помощта на принудителното изпълнение, съществуващо в чуждата държава. Ето защо искът, с помощта на който чуждото решение се допуска до изпълнение, е конститутивен.

На теорията за разпростиране на ефекта на чуждестранното решение противостои теорията за приравненото действие (*Theorie von der Wirkungsgleichstellung*), според която чуждестранното съдебно решение придобива същото действие, каквото би имало съответно решение, постановено в държавата, където се иска признаването[14]. Недостатъкът на тази теория е нейният, условно казано, „националистически подход", който издига като коректив правото на държавата по екзекватурата. На практика това означава своеобразно препроизнасяне по същия спор, което противоречи на основния принцип за *res judicata* и застрашава правната сигурност. Ето защо тя не успява да се наложи и няма правна опора в рамките на правото на ЕС.

Съществува и една трета теория – теорията за кумулацията (*Kumilationstheorie*). Тя гласи, че чуждото съдебно решение разпростира своето действие на територията на другата държава изцяло, доколкото неговият ефект е същият или по-малък от ефекта, който би имало съответно местно решение. В никакъв случай обаче чуждото съдебно решение не може да бъде с обхват,

[12] Вж. р. № 249 от 26.02.1969 г. по гр.д. № 990/69 г., II г.о.

[13] Вж. **Rauscher, Th.** Op. cit., S. 596.

[14] Съществува отделна съдебна практика в Германия в този смисъл – вж. **Rauscher, Th.** Op. cit., S. 546.

който надминава местното произнасяне[15]. Целта е да не се стигне до своеобразен „внос" на чужди ефекти, които да доведат на застрашаване на основни процесуални принципи на държавата по екзекватурата. Ограничението, което тази теория въвежда, противоречи на идеята за еднакъв ефект от решението във всички държави, където то може да бъде признато, и препятства неговото свободно движение.

Българската **доктрина** също поддържа теорията за разпростиране на ефекта на чуждото съдебно решение на територията на държавата по екзекватурата. Едновременно с това обаче у нас се застъпва и разбирането, че силата на чуждото съдебно решение не може да бъде по-голяма от силата на местното решение[16]. Този подход съответства на теорията за кумулацията, описана по-горе. В българската съдебна практика се срещат по-стари съдебни решения, според които *„изпълнението на чужд закон и чуждестранно решение е допустимо дотолкова, доколкото това е разрешено от правопорядъка на НРБ"*[17]. Основанието за това съждение е чл. 306, ал. 1 ГПК (отм.), който предвиждаше, че в производството по допускане до изпълнение съдът *„проверява дали представеното решение не съдържа постановления, противни на законите на Република България или на добрите нрави"*[18]. Тази уредба беше актуална до приемането на Кодекса на международното частно право, в сила от 21 май 2005 г. Въпреки това още по силата на старата уредба се срещаше и друг вид съдебна практика, която приемаше, че посредством екзекватурата молителят упражнява *„свое процесуално потестативно право, чиято цел е да се даде правна важимост на чуждестранното решение посредством решението на компетентния по смисъла на чл. 304 ГПК (отм.) български съд"*[19] – теория за разпростиране на ефекта на чуждото съдебно решение без кумулиране. Причината за тази промяна в разбирането е развитието на самата съдебната практика, която подложи на поправително (стеснително) тълкуване чл. 306, ал. 1 ГПК (отм.) и редуцира проверката при езкекватурата до съответствието с българския обществен ред. Според решение № 54 от 1975 г. по гр.д. № 54–75–ОСГК разглежданата норма има *„предвид не всяко противоречие на решението, чието изпълнение се иска да бъде допуснато, а противоречие на повелителни норми, отнасящи се до основите на нашия обществен строй"*. Актуалната нормативна уредба, съ-

[15] Вж. **Schack, H.** Op. cit., 301–302.

[16] Вж. **Сталев, Ж. и др.** Цит. съч., с. 997; **Rauscher, Th.** Op. cit., S. 997.

[17] Вж. р. № 2934 от 20.12.1966 по гр.д. № 2382–66, II г.о., ВС.

[18] До изменението на Гражданския процесуален кодекс, обн., ДВ, бр. 124 от 1997 г., второто противоречие беше с правилата на социалистическото общежитие.

[19] Р. № 630 от 28.07.2004 г. по гр.д. № 1832–03, II т.о., ВКС.

държаща се в релевантните регламенти, в международните договори и в Кодекса на международното частно право, не дава основание да се приеме, че при екзекватурата ефектът от чуждото съдебно решение е ограничен до възможното съответно местно решение по идентичен въпрос.

III. Заинтересована страна

Въз основа на всички изтъкнати дотук съображения може да се даде отговор и на въпроса кой е заинтересован да иска признаване и допускане до изпълнение на чуждестранното съдебно решение.

А) Признаване

Правната уредба **при признаването** (чл. 33, § 2 от Регламент „Брюксел I", чл. 21, § 2 от Регламент „Брюксел IIa", чл. 23, § 2 от Регламент 4/2009 и чл. 622, ал. 1 ГПК) изисква „заинтересована страна". В Кодекса на международното частно право това не е казано изрично, но може да бъде изведено чрез систематичното тълкуване на чл. 118, ал. 2 КМЧП във вр. с чл. 124, ал. 1 ГПК. Съгласно чл. 118, ал. 2 КМЧП при спор относно условията за признаване може да се предяви установителен иск пред Софийския градски съд. От своя страна чл. 124, ал. 1 ГПК предвижда като задължителна предпоставка за предявяване на установителен иск наличието на „интерес". Следователно искът по чл. 118, ал. 2 КМЧП може да бъде предявен от всеки, който има интерес да установи съществуването или несъществуването на едно правно отношение или друго право – в случая да се разпростре действието на чуждото съдебно решение на територията на страната ни.

В **доклада по прилагането на Брюкселската конвенция** се дава определение на понятието „заинтересована страна". Това е всеки, който може да се позове на съдебното решение в държавата, където то е постановено"[20]. Съответно – определящи са субективните предели на силата на пресъдено нещо в държавата по произход на съдебното решение, а не в държавата, където се иска неговото признаване.

Съдът на ЕС все още не е имал повод да се произнесе по така поставения въпрос[21]. Неправилно българският Върховен касационен съд в свое определение[22] приема, че такава практика съществува. Той посочва като релевантно решение от 30.11.1976 г. по дело C-42/76 на СЕО, *Jozef de Wolf Harry Cox BV*. Въз основа на него приема, че заинтересована е всяка страна, „в чиято полза е постановено позитивно съдебно решение", а ответник – „другата страна", т.е. единствено и само страната по първоначалното производство. В действителност цитираното съдебно решение на СЕС нито в своя диспозитив, нито в своите мотиви определя понятието „заинтересована страна". То дава отговор единствено на въпроса може ли лице, в чиято полза е постановено съдебно решение в една държава-членка (т.е. предварително се уточнява кой е титулярът на правото), да предяви идентичен иск в друга държава-членка, вместо да използва механизма на признаване и допускане до изпълнение на чуждото съдебно решение. Отговорът е отрицателен. В никакъв случай обаче това произнасяне не означава ограничаване на заинтересованите лица до страните по първоначалното производство, съответно до страните, посочени в съдебното решение.

Доктрината по прилагането на Регламент „Брюксел I" в чужбина приема като безспорно, че кръгът на заинтересованите лица не обхваща само тези, които са били непосредствените участници в производството, по което е постановено съдебното решение – предмет на екзекватурата[23]. На същото становище е и българската доктрина, формулирана на базата на отменения Граждански процесуален кодекс[24], както и с оглед прилагането на регламентите[25].

На базата на текста на Регламент 44/2001, на доклада по неговото прилагане и с оглед утвърдената сравнителноправна доктрина може да се формулира понятие за „заинтересована страна" при признаване. То може да бъде използвано до създаването на общовалидна дефиниция, както и да служи на българските правораздавателни органи при прилагане на националните правила, установени в Кодекса на международното частно право.

Признаване може да претендира всеки, който има интерес от избягване на възможно повторно произнасяне по същия предмет на спора в държавата по екзекватурата. Не е необходимо това да бъде непременно страната, която е спечелила делото[26]. Опасността от противоречиво второ съдебно решение по идентичен иск е достатъчно да бъде абстрактна. Лицето не трябва да доказва наличие на вече заведено второ идентично дело, нито дори голяма вероятност

[20] Вж. **Janard, P.** Op. cit., S. 49.

[21] Вж. **Magnus, U., P. Maknowski.** Op. cit., S. 552.

[22] Опр. № 522 от 9.08.2010 г. по т.д. № 171–10, II т.о. на ВКС.

[23] Вж. **Kropholler, J., J. von Hein.** Europäisches Zivilprozessrecht. 9 Aufl. Frankfurt am Main: Verlag Recht und Wirtschaft GmbH, 2011, S. 556; **Hess, B.** Europäisches Zivilprozessrecht. Heidelberg: C. F. Müller, 2010, S. 339; **Geimer, R., R. Schütze.** Europäisches Zivilverfahrensrecht. 3 Aufl. München: C. H. Beck, 2010, Art. 33, § 94; **Geimer, R.** Das Anerkennungsverfahren gemäß Art. 26 Abs. 2 des EWG-Übereinkomens vom 27. September 1968. – JZ, 1977, № 5–6, S. 146; **Magnus, U., P. Maknowski.** Op. cit., S. 552.

[24] Вж. **Сталев, Ж. и др.** Цит. съч., с. 992.

[25] Вж. **Тодоров, Т.** Международно частно право. Европейският съюз и Република България. 2. изд. С.: Сиби, 2009, с. 394.

[26] Например при принудително изпълнение в държавата А длъжникът може да представи за признаване чуждестранно съдебно решение, от което следва, че той не е собственик на определена вещ.

това да се случи[27]. Този начин на формулиране на правен интерес се отнася до **страните по делото, до техните наследници, както и до лицата, които са обвързани от субективните предели на силата на пресъдено нещо** според правото на държавата по произход на съдебното решение. В никакъв случай наличието на правен интерес не трябва да се преценява според правото на държавата, където се иска екзекватурата. Ако това се случи, ще се стигне до множество различни разрешения в различните държави-членки при признаването на едно и също решение. Ако обаче ориентирът е правото на държавата, където е постановено решението, крайният резултат ще бъде винаги един и същ.

Безспорен пример за заинтересовано от признаването лице съгласно така предложената дефиниция е кредитор, в чиято полза е установено, че издаденият в негова полза запис на заповед е действителен. Той е ищец по решението, то е в негова полза и е визиран в диспозитива в това му качество. Не поражда съмнения и примерът с наследник на лице, страна по първоначалното дело – например наследник на лицето, за което е установено в съдебното решение, че е собственик на определена процесна вещ. Същите изводи може да се приложат и при частно правоприемство – например при цесия или при заместване в дълг. Наличието на универсално или частно правоприемство на права или задължения, установени в съдебно решение, се преценява според правото на държавата, която го е постановила.

Най-сложна е хипотезата, когато признаването може да се претендира от лице, което не е участвало в процеса, не е визирано в диспозитива на съдебното решение, но може да се ползва от неговата сила на пресъдено нещо, защото това е предвидено в правото на държавата, откъдето произхожда решението. За онагледяване може да се ползва френската уредба, според която съдебното решение между кредитора и главния длъжник обвързва и поръчителя. Последният може да предяви иск за признаване на френското съдебно решение, независимо че не е участвал в производството, включително в държава-членка, която не познава подобен обхват на силата на пресъдено нещо (например Германия). В последните случаи съдът по екзекватурата ще трябва да разгледа документите, представяни при признаване (копие от съдебното решение, което отговаря на условията за установяване на автентичността му, сертификат по стандартен формуляр – чл. 53–54 от Регламент 44/2001, и евентуално превод на официалния език на съда по екзекватурата), както и да установи съдържанието на чуждото право по повод на предвидената в него сила на пресъдено нещо. Отделно той трябва да прецени и дали съответното лице притежава твърдяното от него качество (например поръчител, заложен кредитор, ипотекарен кредитор и пр.) – отново според правото на държавата, чието решение е предмет на признаване.

[27] В този смисъл не трябва да се отдава прекалено голямо значение на използваното в чл. 33, § 2 от Регламент „Брюксел I“ и чл. 118, ал. 2 КМЧП включване на нуждата от „спор“. Действителен съдебен „спор“ при прилагането на регламента трудно може да има, защото производството в първия си етап е едностранно и без участие на другата страна. При прилагането на Кодекса на международното частно право „спорът“ също не може да е съдебен (ако е съдебен, вече ще има дело по самия чл. 118 КМЧП) – той практически е извънсъдебен, разбиран като възникнало между частноправните субекти противоречие относно определено право, правоотношение или факт.

Още по-ясен е примерът с признаване на чуждо решение по иск за гражданско състояние – всяко лице ще може да се позове например на чуждо решение за установяване на произход, защото то има действие спрямо всички (така е според чл. 298, ал. 3 ГПК).

Заинтересовани от признаването на чуждо съдебно решение могат да бъдат и **трети лица**, които нито са били страна по процеса, нито са обвързани от съдебното решение в резултат на неговите субективни предели на пресъдено нещо. За разлика от описаната по-горе хипотеза, за тези лица липсва абстрактна опасност от постановяване на идентично повторно съдебно решение. Именно защото те са трети лица, не може да има опасност от повторно идентично решение, тъй като няма да има пълно субективно покриване на претенциите. Ето защо третите лица трябва да докажат наличие на правен интерес от признаването на чуждото съдебно решение. Правният интерес произтича от самото материално отношение, по повод на което се спори. Поради това преценката за наличие на правен интерес трябва да се изведе на базата на правото на държавата, постановила съдебното решение. У нас е достатъчно да се установи наличие на оспорване на определено право или неоснователно претендиране на липсващо такова, в обобщение – да е налице смущение на нормалното упражняване на права[28]. Титуляр на тези права в случая трябва да бъде трето за съответното решение лице.

За онагледяване на тези разсъждения може да бъдат дадени и примери. Юридическо лице, което извършва дейност като влогоприемател в склад, може да съхранява вещи, по повод на които две други дружества спорят пред чужд съд. То няма да бъде страна в процеса, няма да бъде включено и в диспозитива на решението, най-накрая – няма да се ползва и от субективните предели на пресъденото нещо. Въпреки това при евентуално принудително изпълнение спрямо тези вещи то може да има интерес от признаването на чуждото съдебно решение, което установява кой е действителният им собственик, за да не възникне за него отговорност при предаването им на неоправомощено лице[29].

[28] Вж. **Сталев, Ж. и др.** Цит. съч., с. 196.

[29] Вж. **Magnus, U., P. Maknowski.** Op. cit., S. 552.

Друг пример може да бъде даден с поръчител, който според приложимото право не е обвързан от силата на пресъдено нещо, но който въпреки това има интерес да се признае решение между кредитора и длъжника, например защото в чуждото съдебно решение е уважено възражение за прихващане. Съдът по екзекватурата, инициирана от трето лице, трябва да направи проверка на много по-голям кръг от доказателства – документите по екзекватурата, правния интерес на лицето, приложимата материална уредба, от която той произтича. Тази проверка е трудоемка и може да отнеме време. Ако не бъде проведена, съществува вероятност съдебното решение да породи действие, което е по-различно от това, което има в държавата по своя произход. Това би означавало своеобразно негово „национализиране".

В същото време самият диспозитив на съдебното решение, с което се признава чуждото съдебно решение, няма да бъде особено сложен за формулиране – той ще визира основните реквизити на решението такива, каквито са. Няма да се налага сред тях да се включват лица, които не фигурират в него. Тези, които имат правен интерес от признаването, но не са отбелязани в решението, сами трябва да преценят за какво и как ще ползват признатото решение. Ето защо, независимо от трудностите, считам, че заинтересованите от признаването лица трябва да бъдат определяни по предложената тук максимално широка функционална дефиниция.

Б) Допускане до изпълнение

Правната уредба на **допускането до изпълнение** според правото на ЕС също позволява то да бъде инициирано от „всяка заинтересована страна" (чл. 38, § 1 от Регламент „Брюксел I"; чл. 28, § 1 от Регламент „Брюксел IIa" и чл. 26 от Регламент № 4/2009). Кодексът на международното частно право не посочва изрично кой може да инициира тази процедура. Така е и в някои договори за правна помощ.

В **доклада** *Jenard* описаното в предходната точка определение (*„всеки, който може да се позове на съдебното решение в държавата, където то е постановено"*) е дадено именно по повод на чл. 31 от Брюкселската конвенция, който урежда допускането до изпълнение[30].

Доктрината по прилагането на регламентите не е единодушна. Някои автори приемат за оправомощени единствено кредиторите, които са визирани в диспозитива на чуждото осъдително съдебно решение[31]. Други включват към тях и техните правоприемници[32]. У нас по повод на същия европейски норма-

[30] Вж. **Janard, P.** Op. cit., S. 49.

[31] Вж. **Hess, B.** Op. cit., S. 355.

[32] Вж. **Kropholler, J., J. von Hein.** Op. cit., S. 618; **Geimer, R., R. Schütze.** Op. cit., Art. 38, § 30.

тивен акт се приема, че инициатор на допускането до изпълнение може да бъде кредиторът, както и всяко лице, което е в правното положение на кредитора – например цесионер, суброгирал се кредитор и др.[33]

Най-широкият предлаган кръг от оправомощени лица включва спечелилата страна (кредитор) – посочена в съдебното решение, нейните правоприемници, както и всякакви други лица, спрямо които се разпростират субективните предели на силата на пресъдено нещо[34]. Други автори включват и лицата, които не са титулярите на вземането, респ. претенцията, но които черпят права пряко от съдебното решение. Кой може да черпи такива права, определя правото на държавата, разгледала и решила съответното дело. Моментът, към който се прави тази преценка, е подаването на молбата за допускане до изпълнение[35].

Считам, че съответстващ на целта на регламентите подход при определяне на заинтересованата от допускането до изпълнение страна е този, който включва най-широк кръг лица. Основанието за това приемане е формулировката на съответната европейска уредба, както и идеята, че чуждото съдебно решение трябва да развие във всички държави, където се иска неговото изпълнение, същия ефект, който има в държавата на своя произход.

Практически погледнато обаче, този резултат няма да може да се постигне съвсем лесно. Причината е, че при допускането до изпълнение заинтересованата страна представя копие от съдебно решение, удостоверено като автентично, стандартен формуляр по приложение V към Регламент № 44/2001 (или равнозначен документ[36]) и евентуално техен превод на официалния език на съда по екзекватурата. Въз основа на тези документи първоинстанционният съд издава декларация за изпълняемост, без да призовава и изслушва страните (чл. 41). При обжалване втората (чл. 43) или третата (чл. 44) инстанция проверяват основанията за отказ от екзекватура по чл. 34 и 35 от Регламент № 44/2001 и ако такива не са налице, оставят декларацията за изпълняемост в сила. Тя служи като изпълнително основание, въз основа на което у нас съгласно чл. 404, ал. 3 ГПК се издава изпълнителен лист. Всичко това може да се осъществи лесно, ако молителят е посочен изрично в съдебното решение – предмет на допускане до изпълнение, съответно в стандартния формуляр. Той може да е посочен като кредитор, като лице, встъпило в неговите права, като не-

[33] Така **Тодоров, Т.** Цит. съч., с. 403.

[34] Вж. **Schack, H.** Op. cit., S. 348.

[35] Вж. **Rauscher, Th.** Europäisches Zivilprozess- und Kollisionsrecht. EuZPR/EuIPR. München: Sellier, 2011, S. 871.

[36] Член 55, § 1 дори позволява съдът да прецени, че не се нуждае от сертификат или друг равностоен документ.

гов наследник или като някакво друго лице, което е титуляр на правото успоредно със или вместо кредитора. Ако там обаче е отбелязан друг субект, различен от молителя, последният трябва да докаже пред съда по екзекватурата защо счита, че черпи права от съдебното решение. Правоприемство, което не е отбелязано в решението, защото е настъпило след края на спора, също трябва да се докаже при подаване на молбата за издаване на декларация за изпълняемост. Съдът, сезиран с екзекватутата, трябва да проследи връзката между титуляра на правото, отбелязан в съдебното решение, и лицето, което твърди, че е негов правоприемник. Това трябва да се осъществи съобразно правото на държавата, от която произхожда съдебното решение. Ако става дума за лице, различно от кредитора, което черпи права от съдебното решение, може да бъдат обособени условно две подгрупи: 1) лица, които са посочени в решението (и стандартния формуляр), и 2) лица, които не са.

Лицата, които присъстват в решението, дори и да не са посочени в диспозитива като титуляри, може да доказват пред съда по екзекватурата по-лесно своето право, което се нуждае от допускане до изпълнение. Споменаването им в решението е онова, което може да възпре съда по екзекватурата от бърз отказ от разглеждане на съответната молба. Лицата, които изобщо не присъстват в решението обаче, са застрашени от голямата опасност съдът по екзекватурата да отхвърли молбата им като предявена от лице без процесуална легитимация. Причината е, че той на практика няма право да „излезе" от самото чуждо съдебно решение, за да не рискува да се стигне до преразглеждане или произнасяне по същество по друг начин. Ето защо е твърде вероятно съдът по екзекватурата да не установява чуждо право или чуждите субективни предели на силата на пресъдено нещо и да размишлява върху въпроса за начина на тълкуване на понятието „заинтересована страна" по смисъла на европейското право. Въпреки това считам, че този подход не би бил правилен. Съдът по екзекватурата няма да пререшi делото, защото ще приеме правното положение такова, каквото е в държавата по произход на решението. Естествено, това ще се случи, след като бъде убеден в „заинтересоваността" на третото лице. Тя може да бъде доказвана най-напред при подаване на молбата за издаване на декларацията за изпълняемост, съответно, ако тя бъде оставена „без разглеждане" поради липса на правен интерес – при обжалване на така постановеното определение. Заинтересоваността може да бъде релевирана и пред втората и третата инстанция, които контролират допускането до изпълнение както по основните регламенти, така и по Кодекса на международното частно право. Ако въпреки това съдът откаже допускане до изпълнение, третото лице трябва да се обърне отново към държавата, постановила решението. То може съобразно нейното право да поиска допълване или поправяне на решението, съответно да

претендира друго произнасяне, и едва след това да задвижи процедурата по допускане до изпълнение в другата държава-членка на ЕС.

Направените изводи по повод заинтересованата от допускането до изпълнение страна според правото на ЕС според мен трябва да се прилагат съответно и при екзекватурите, които се осъществяват на базата на Кодекса на международното частно право и международните договори, доколкото в последните няма изрични правила с друго съдържание. Причината е общата законодателна идея – чуждото решение да може да се изпълни принудително така, както това може да се случи в държавата, където е постановено.

В) Реформа на Регламент 44/2001

Регламент № 44/2001 ще претърпи сериозна реформа, която предвижда премахване на процедурата по екзекватура[37]. Признаването ще се осъществява автоматично (от органа, пред който се представя съответният акт) или инцидентно – в рамките на друг процес (чл. 38, § 1 и чл. 39 от Проекта за регламент). Допускането до изпълнение ще се прескочи напълно и чуждото съдебно решение ще се изпълнява принудително по същия начин като местен съдебен акт (чл. 38, § 2 и чл. 41, § 2 от Проекта за регламент). И в двата случая обаче от чуждото съдебно решение ще желае да се ползва конкретно лице, което има правен интерес и се явява заинтересовано. То ще трябва да се снабди с копие от съдебния акт и с нарочен формуляр, които да представи в държавата по принудителното изпълнение. Органът или органите, които съобразяват чуждото решение и осъществяват неговото принудително изпълнение, няма как да не преценяват дали пред тях се явява титуляр на права, които произтичат от чуждото съдебно решение, включително от неговите субективни предели на сила на пресъдено нещо. Същата преценка ще се извършва и когато инициатор е лице, което се явява трето за съответното съдебно произнасяне. Ето защо всички направени в настоящата статия изводи няма да загубят своята релевантност при бъдещата реформа на Регламент № 44/2001. Те така или иначе са приложими и при останалите регламенти: Регламент № 2201/2003, Регламент № 4/2009, както и при тези, при които екзекватурата вече е премахната (Регламент № 805/2004, Регламент № 1896/2006 и Регламент № 861/2007). При липса на противна регламентация те се прилагат и при международните договори и във връзка с Кодекса на международното частно право. Каквото и да се случи, практически винаги ще има едно лице, което ще се обръща към чуждата държава и ще иска от нея тя да съобрази или да подпомогне при-

[37] Вж. Предложение на Европейската комисия за приемане на нов Регламент на Европейския парламент и на Съвета относно компетентността, признаването и изпълнението на съдебни решения по граждански и търговски дела – COM, 2010, 748.

нудителното изпълнение на постановено решение на друг суверен. Краят на тази проблематика може да постави единствено премахването на държавните граници и изчезването на разбирането за „наше“ и „чуждо“ съдебно решение. Дотогава интересът към „заинтересованото лице“ трябва да остане жив и да играе ключова роля при сътрудничеството между държавите, базирано на взаимното зачитане и подпомагане на чуждото правораздаване в частноправната сфера.

IV. Заключение

Изводът от настоящата статия е, че функционалният метод при определянето на страната, която е заинтересована от признаването и допускането до изпълнение на чуждо съдебно решение, защитава в по-голяма степен интересите на лицата, обвързани от последиците на чуждото съдебно решение. Благодарение на него правното положение, създадено с един-единствен правораздавателен акт, остава едно и също, независимо от последващо негово признаване и принудително изпълняване в други държави. Този подход не е съвсем лесно приложим на практика. Причината е формалистичният характер на процедурата по екзекватура, която става все по-опростена и може дори да бъде сведена до външен преглед на съдебното решение и на един-единствен стандартен формуляр. Въпреки тези тенденции въпросът за това кой е заинтересован трябва да остане „пред скоби“ и да бъде предмет на отделна самостоятелна преценка. Съдът не трябва да бърза прекомерно, не трябва да се страхува от чуждото право и от процедурата по неговото установяване. Той трябва да действа именно като правораздавателен орган, а не просто като администратор на бланки, които имат статус на единствен и неоспорим източник на разрешения. В един все по-глобализиращ се свят така предлаганият подход ще бъде още един пример за толерантност и за зачитане на правата на човека в материята на частното правораздаване.

НАРУШАВАНЕ НА ПРАВОТО НА ЕС ОТ АДМИНИСТРАТИВНИТЕ ОРГАНИ НА ДЪРЖАВИТЕ-ЧЛЕНКИ В КОНТЕКСТА НА ПРОИЗВОДСТВОТО ПО ЧЛ. 258 ДФЕС

*Александър Корнезов**

Въведение

Темата за нарушаването на правото на ЕС от административните органи на държавите-членки остава и до днес встрани от полезрението както на академичната общност, така и на практикуващите юристи. Постулатът, че действията и бездействията на администрацията, с които последната нарушава правото на ЕС, представляват основание за образуване на производство по реда на чл. 258 ДФЕС срещу съответната държава-членка, както и за ангажиране на отговорността ѝ за причинените от това вреди, се приема механично, обикновено без резерви и без особен дебат.

Проблематиката, свързана с нарушаване на правото на ЕС от административните органи на държавите-членки, обаче е далеч по-сложна. Тя поставя редица въпроси, чието практическо измерение надхвърля мястото, което литературата и практиката ѝ отделят. Достатъчно е да напомня, че административните органи на държавите-членки в крайна сметка са в най-чест досег със задължението да прилагат правото на ЕС[1]. Областите, които предполагат системното прилагане на правото на ЕС от администрацията, са необятни – те включват въпроси от данъчното, митническото, осигурителното, конкурентното, имиграционното право, въпроси, свързани с възлагането на обществени поръчки, на концесии, с опазване на околната среда и т.н. Административните органи на държавите-членки са следователно първият и най-непосредствен орган по прилагане на правото на ЕС в държавите-членки.

* Доктор по право.

[1] Това е видно от преюдициалните запитвания, отправени от националните юрисдикции до Съда на ЕС, голямото мнозинство от които се отправят именно в контекста на висящо административно съдопроизводство.